

**Череповська Н.І.**, старший науковий співробітник Інституту соціальної та політичної психології НАПН, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

## **ДЕСТРУКТИВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВПЛИВИ МЕДІА ТА ПРОФІЛАКТИКА ЇХ НАСЛІДКІВ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ АТО**

Становлення нашої держави як єдиної політичної нації, зорієнтованої на демократичні цінності, ускладнилося геополітичними, внутрішньополітичними, соціально-економічними та специфічними інформаційними умовами, що склалися протягом останніх років. Інформаційна війна з боку ворожої держави, що спрямована на Україну, має на меті *оволодіння свідомістю* нашого суспільства, здійснення *контролю над ним, керування суспільною думкою українців* згідно своїх імперських цілей. На жаль, інформаційна агресія може надходити не тільки з «ворожого» боку, а й з українських ЗМІ і здійснювати вплив на населення власної країни з метою реалізації тих самих функцій.

Основною дією інформаційної агресії є *деструктивні інформаційні впливи*, наслідки яких більшою або меншою мірою порушують психологічний комфорт особистості. Особливо вразливими до деструктивних впливів є діти, молодь, люди, що втратили домівку чи мають родичів в зоні бойових дій, або втратили близьких. До окремої групи ризику належать військовослужбовці, ветерани АТО, тому як вони набули незвичайного, складного досвіду на війні і вже є психологічно травмованими. Найчастіше саме ця категорія наших співвітчизників має ознаки гострих травматичних розладів, ПТСР і тому легше підпадає під медіаризику, наслідком чого може стати додаткова травматизація – *медіатравма* або навіть *ретравматизація*.

Перед тим, як визначити стратегії протистояння деструктивним медіаінформаційним впливам, розглянемо деякі робочі положення.

**І. Медіаінформаційна безпека** у психологічному контексті означає актуалізацію комфортних емоційно-

когнітивних переживань особистості у її взаємодії з медіапростором. Навпаки, медіаінформаційна небезпека загрожує погіршенням психологічного комфорту людини і обумовлюється *деструктивними інформаційними впливами*, які ми розподіляємо на 1) об'єктивно небезпечні за змістом, формою та 2) суб'єктивно значущі.

1) *об'єктивно небезпечними інформаційними впливами* є інформація / медіаінформація, яка має специфічну ознаку: психологічно небезпечний зміст та форму, що завдяки «дзеркальним» нейронам може негативно вплинути на емоційну сферу людини. Потенційно небезпечним інформаційним змістом й у візуальній формі зокрема, вважається відображення наступного: а) крайньої жорстокості (вбивства людей, тварин, катування); антигуманної агресивної поведінки (сутички, бійки, масові протистояння); дій, які принижують людську гідність (расизм, дискримінація, «паради» полонених, переслідування); б) очевидних соціальних проблем та несправедливості (щодо ветеранів війни, переселенців, поранених, скалічених, їх сімей); проявів політичної кризи в країні; протизаконних, несправедливих дій з боку влади; відсутності реформ, спрямованих на покращення життя в країні; нагнітання теми невідворотної війни; ймовірного розгортання воєнних дій; різного виду катастрофи; в) неповна/брехлива інформація, яка не відповідає дійсності; замовчування важливої інформації; зображення зброї, людей у формі, зі зброєю, руїни населених пунктів, знищена техніка і промислові об'єкти тощо.

Найбільш потенційно небезпечною для бійців і ветеранів є інформація *документального медіаформату* (теленовини, викладені ролики у соціальних мережах, фотографії з місця подій) у порівнянні з *мистецьким медіаформатом* (художні фільми, телесеріали, анімації).

2) *суб'єктивно значущими деструктивними інформаційними впливами* вважаються такі впливи, які сприймаються та інтерпретуються індивідом на підставі особистісних характеристик, соціального статусу, рольової поведінки, віку, вихованості, особистої позиції, власного досвіду і бойової травми зокрема. Так, репрезентована у ЗМІ нейтральна подія може викликати у ветерана інтенсивний *медіаінформаційний стрес*, що здатен призвести до додаткової

травми – **медіатравми** чи навіть актуалізувати бойову травму, або навпаки: більш «агресивна» інформація може залишити його байдужим.

II. Аналізуючи дослідження у галузі реабілітації постраждалих в екстремальних умовах і воєнних діях зокрема, нами не було знайдено напрацювань з приводу впливу медіа на психологічно травмованого бійця, його медіапрактик, тим більше – профілактики наслідків деструктивних інформаційних впливів медіа. Нами було здійснено попереднє спостереження за ветеранами, які знаходяться на стаціонарному лікуванні, під час їхнього перегляду потенційно деструктивного медіаконтенту: фотографій про війну на сході, роликів про ЗСУ. Виявлено такі їхні **поведінкові реакції** як: 1) *уникнення*, не бажання надалі дивитися, 2) виникнення тривожності, *хвилювання*, прохання припинити переглядати ролик, 3) *збудження* щодо явно вираженого агресивного, «насильницького» медіаконтенту, деяка зухвалість на кшталт «я там був!», «я знаю про це більш круті речі». Такі типи поведінки яскраво характеризують певні ознаки ПТСР, активізація яких, на нашу думку, вказує на небезпеку додаткової травми або навіть ретравматизації.

У контексті соціально-психологічного й медіапсихологічного підходу зокрема, медіаінформаційна безпека людини залежить не тільки від здійснення запобіжних заходів в інформаційному полі з боку держави, але й від здатності кожної окремої особистості захищатися/чинити опір інформаційно-психологічним технологіям впливу за допомогою певних знань і когнітивних умінь. Нами створено **Програму медіапсихологічної профілактики бійців** (МПБ) щодо деструктивних інформаційних впливів, метою якої є саме розвиток у них таких якостей як: 1) *самотивація* на свідоме ставлення до інформації в цілому і пріоритет раціонального сприймання таких медіаформатів, як теленовини, аналітичні програми, політичні ток-шоу тощо; 2) *здатність до рефлексії* власних емоцій/почуттів щодо сприйнятого медіаконтенту; 3) *критичне осмислення* сприйнятого, його аргументоване оцінювання; 4) *творче переосмислення* сприйнятого, надання йому нових, власних смислів; 5) *медіаторчість* як здатність чинити практичний опір інформаційній деструкції в інтернеті та інше. Ці когнітивні уміння цілком вписуються до курсів саморегуляції посттравматичним стресовим розладом для військових.

Наразі перед українською науковою спільнотою постав виклик збереження психологічного здоров'я як всієї нації, так і ветеранів війни у тому числі. Найближчою перспективою нашого дослідження має стати: розробка *критеріїв* деструктивних інформаційних впливів і *емпірична перевірка* засобів медіапсихологічної профілактики бійців; створення *системного комплексу медіапсихологічних засобів*, спрямованих на реалізацію медіаінформаційної безпеки у сфері медіа і особистої безпеки у першу чергу для усіх груп ризику; *розробка загальнонаціональної ідеї безпечного медіапростору* в Україні.

**Дідик Н.М.**, старший викладач  
Кам'янець-Подільського національного  
університету імені Івана Огієнка,  
кандидат психологічних наук

## **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АТО**

Надзвичайні ситуації спостерігаються у повсякденному житті дедалі частіше. Особливо вони загострюються у час різних соціально-економічних перетворень у державі. На жаль, складні обставини не обійшли долі нашої країни і кинули своєрідний виклик усьому нашому суспільству. Людина, яка знаходиться у складній життєвій ситуації, завжди потребує певної підтримки оточуючих та відповідних спеціалістів. Сьогодні актуальною стала соціально-психологічна реабілітація осіб, які беруть участь в антитерористичній операції.

Дослідниками, які вивчають проблему соціально-психологічної реабілітації бійців АТО є: Г. М. Дмитренко, О. Іванцова, В. О. Лесков, Л. І. Мульована, І. В. Озерський, Г. Циганенкота ін.

В. О. Лесковдав визначення поняттю «соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій» як системи психологічних, педагогічних і соціальних заходів, які спрямовані на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій та станів, особистісного і соціального статусу військовослужбовців, які отримали психічну травму [2, с. 7].